

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ג, תשי"ב-תשי"ג

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

לסגנונו של ביאליק¹

„לא זכיתי באור מן ההפקר...
לא שאלתיו מאיש, לא גנבתיו —
כי ממני ובי הוא“

הצירוף „ממני ובי“ מקורו בארמית שבתלמוד. „ממנו ובו“ הוא שאנו אומרים בארמית: „מניה וביה“, והוא גם שגור בפי דוברי עברית המתגנדרים בביטויים ארמיים, אלא שהושם בפיהם ע"י כלי שני ובהוראה מוטעית. אמנם המדברים משתמשים בו במובן „תוך כדי דיבור“. ומציינים

---

¹ ראה „לשונונו לעם“ קונטרס ז'.

בו מהירות התשובה, אולם אין למלים אלה שום קשר אל מהירות ותכיפות, כמו שנראה בדוגמות שלהלן: ר' אלעזר בא למקום אחד בא"י, הביאו לפניו כרוב מצומק, אמר להם: הרבה דבש הטלתם בו! אמרו לו, לא הטלנו כלום, מניח וביה הוא — כל המתיקות היא ממנו ובו, משל עצמו (ירושלמי פאה, פרק ז, סוף הלכה ג); „מניה וביה אבא ליזול ביה נרגא“ (סנהד' לט) — מתוכו ומעצמו יבוא הקרדום ביער, כלו' שנוטלים מן היער עצמו בית היד לקרדום לכרות בו עצי היער (פתגמים ומבטאים, א' נ' נח, ספר האגדה); „גיגית זו במה מכסין אותה? בכלי חרס מנה ובה; כשם שהיא של חרס כך מכסין אותה בכלי חרס“ (תנחומא בא ב; שמות רבה יד, ב).

ביאליק השתמש בתרגומו העברי של הביטוי, ואין הוא הראשון המשתמש בחרגום זה; בב"ר כ': „למה הייתם קונסים את בני? והם (הגויים) אומרים: מהם ובהם היו באים ואומרים לשון הרע איש על חברו“.

כשהיו בחורי הישיבה מתווכחים, היו החריפים שבהם מתחרצים להכריע את היריב בטענות לקוחות מדברי היריב עצמו, שנשמעו באותו מעמד, והיו משבחים את המנצח, שהפריך את יריבו „מניה וביה“, ומאחר שבתשובות אלו יש יש גם חריפות גם מהירות והברקה, תפשה האידיש את הצד השני שבמטבע הלשון, את המהירות, ונוצר ביטוי „מניה וביה“ במובן זה, וכך הושם בפי דורנו המדבר עברית, ואינו יודע מאי דקאמרי רבנן.

אגב, בחלק השני של השיר נוחן ביאליק כעין דוגמה

חדשה לפתגם. מניה וביה אבא ליזול ביה נרגא, שכן גם
הניצוץ היוצא. מניה וביה פוגע בו בעצמו, כי את הבערה
שהבעיר ניצוצו — הוא משלם.